

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ειδική Έκθεση | «Ενεργειακή κρίση: Αίτια • Επιπτώσεις • Προτάσεις»

Παρά το γεγονός ότι η ενέργεια συνιστά κοινωνικό αγαθό που τελεί υπό την προστασία του κράτους και αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση αξιοπρεπούς διαβίωσης, ένα από τα μεγάλα και ουσιαστικά προβλήματα που αφορούν σήμερα στην καθημερινότητα και στην επιβίωση των πολιτών, είναι το ζήτημα της ενεργειακής φτώχειας, δηλαδή η κατάσταση ενός νοικοκυριού που στερείται το αγαθό της ενέργειας.

Την τελευταία διετία, με την έκρηξη των τιμών ενέργειας, έχουν αυξηθεί σημαντικά οι αναφορές στο Συνήγορο του Πολίτη, που αναδεικνύουν το ζήτημα της ενεργειακής ένδειας. Οι πολίτες ζητούν την παρέμβαση του Συνηγόρου αναφορικά με την αδυναμία καταβολής υψηλών ληξιπρόθεσμων οφειλών, τη μη δυνατότητα ένταξής τους στο κοινωνικό οικιακό τιμολόγιο, ακόμα και την αδυναμία να ανταπεξέλθουν στο διακανονισμό των οφειλών τους.

Με αφορμή τις αναφορές των πολιτών και τα ζητήματα που έχουν δημιουργηθεί από την ενεργειακή κρίση και βαρύνουν τον καταναλωτή, ο Συνήγορος του Πολίτη προχώρησε στην εκπόνηση ειδικής έκθεσης με τίτλο «Ενεργειακή κρίση: Αίτια - Επιπτώσεις – Προτάσεις».

Στην έκθεση, καταγράφονται οι ευρωπαϊκές πολιτικές για την ενοποίηση της αγοράς και απελευθέρωση ενέργειας και την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής, οι οποίες αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, παρατίθεται η εθνική νομοθεσία που υιοθετήθηκε προς εναρμόνιση με τις πολιτικές της ΕΕ με τη δημιουργία του Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας (Ε.Χ.Ε.) το 2018. Το Ε.Χ.Ε. διαχειρίζεται σήμερα το μεγαλύτερο μέρος του μοντέλου στόχου (target model), όπως είναι πλέον γνωστή η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία εγκαινιάστηκε επισήμως την 1η Νοεμβρίου 2020 και ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Μάρτιο 2021.

Ως αποτέλεσμα, από το καλοκαίρι του 2021, παρατηρείται ραγδαία αύξηση της τιμής ενέργειας, η οποία από τον Ιούνιο του 2021 διπλασιάστηκε και συνέχισε την ανοδική της πορεία κυμαινόμενη πλέον στο υπερτετραπλάσιο και ενίοτε στο υπερπενταπλάσιο του κόστους, που είχε πριν την έλευση του μοντέλου στόχου. Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των τιμών της ενέργειας διαδραματίζει το φυσικό αέριο, το οποίο ως λιγότερο ρυπογόνο εισήλθε στο ενεργειακό μείγμα της χώρας αντικαθιστώντας σταδιακά τον λιγνίτη στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Η εισαγωγή του φυσικού αερίου στο χρηματιστήριο προκάλεσε σταδιακά σημαντική αύξηση της τιμής του.

Οι καταναλωτές για την απόκτηση ενός αγαθού απαραίτητου για τη διαβίωσή τους, εξαρτώνται από τη λειτουργία μιας χρηματιστηριακής αγοράς χωρίς δυνατότητα παρέμβασης, διότι δεν μπορούν ούτε να αναβάλλουν την αγορά, όταν οι τιμές είναι υψηλές, ούτε να αποθηκεύσουν την ηλεκτρική ενέργεια, όταν οι τιμές είναι χαμηλές.

Εξαιτίας των ανωτέρω, τον Αύγουστο του 2021 ενεργοποιήθηκε η ρήτρα αναπροσαρμογής, οδηγώντας σε ιδιαιτέρως σοβαρή αύξηση των τιμολογίων στον τελικό καταναλωτή. Η ύπαρξη και εφαρμογή της ρήτρας αναπροσαρμογής δεν αντίκειται ευθέως σε κάποια διάταξη νόμου, ωστόσο ο συνολικός τρόπος διαχείρισής της δημιούργησε ένα καθεστώς ασάφειας και ελλিপτούς ενημέρωσης του καταναλωτή καθιστώντας την ακολουθούμενη εμπορική, συναλλακτική συμπεριφορά αντίθετη με τις γενικές αρχές της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών. Οδήγησε, μάλιστα, σε στρεβλώσεις με συνέπειες και στο πεδίο του ανταγωνισμού, αφού ο καταναλωτής δεν είχε την ευχέρεια να συγκρίνει τα προτεινόμενα τιμολόγια, καθώς η τελική χρέωση είναι προϊόν μιας διαδικασίας την οποία αδυνατεί να κατανοήσει.

Σε συνέχεια των αποφάσεων σε επίπεδο ΕΕ, και προκειμένου να συγκρατηθεί η χονδρική τιμή, όπως διαμορφώνεται στο χρηματιστήριο, η Βουλή πρόσφατα ψήφισε τον Προσωρινό Μηχανισμό Επιστροφής Μέρους Εσόδων Αγοράς Επόμενης Ημέρας (Ηλεκτρικής Ενέργειας). Ο συγκεκριμένος μηχανισμός αποτελεί μια προσωρινή λύση και αναμένεται να κριθεί στην πράξη εάν θα υπάρξει θετικός αντίκτυπος στη χρέωση προμήθειας ενέργειας που πληρώνει ο καταναλωτής.

Αυτό που γίνεται ξεκάθαρο από την τρέχουσα ενεργειακή κρίση είναι ότι απαιτείται ένα ευρύ πλέγμα μέτρων που δεν θα εστιάζει μόνο στην στήριξη των καταναλωτών, αλλά και της παραγωγής, ένα πλέγμα μέτρων που θα καταλαμβάνει το σύνολο της οικονομίας, προκειμένου να μετριαστούν οι επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης. Το δημοσιονομικό κόστος των παρεμβάσεων που θα απαιτηθούν, προκειμένου να στηριχθεί ουσιαστικά τόσο η παραγωγή όσο και η κατανάλωση, δεν φαίνεται να μπορεί να υποστηριχθεί επαρκώς από κάθε ένα κράτος μέλος της ΕΕ χωριστά. Ιδιαίτερα ευάλωτα είναι κράτη, όπως η χώρα μας, που βρίσκονται σε οριακή δημοσιονομική ισορροπία. Αποφασιστικά μέτρα, εργαλεία και πόροι χρηματοδοτικής ενίσχυσης θα πρέπει να εξεταστούν και να τεθούν σε εφαρμογή και από την ΕΕ, στα πρότυπα των μέτρων που ελήφθησαν για τη διαχείριση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας.

Διαφορετικά, οι δείκτες ενεργειακής φτώχειας θα εξακολουθήσουν την ανοδική τους τάση, ασυγκράτητα, με άμεσο αποτέλεσμα την αδυναμία ολοένα και περισσότερων νοικοκυριών να ανταποκριθούν στις αυξημένες τιμές ενέργειας και, συνεπώς, τη βίαιη επιδείνωση του βιοτικού τους επιπέδου, ενώ και οι προοπτικές επίτευξης των αναγκών για τη δημοσιονομική σταθερότητα δεικτών ανάπτυξης θα φαίνονται εξαιρετικά αισιόδοξοι.

Το κράτος οφείλει να επιτελέσει έναν ουσιαστικό ρόλο στα ζητήματα της ενέργειας, καθώς αποτελεί καθήκον του η διασφάλιση της ανεμπόδιστης παροχής του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας.

Η αποκρατικοποίηση υπηρεσιών στο πεδίο της ενέργειας δεν μπορεί παρά να πραγματοποιείται σε εναρμόνιση με το συνταγματικά καθορισμένο ειδικό καθεστώς προστασίας των επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφελείας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, στη βάση του «λελογισμένου κρατικού παρεμβατισμού», που μπορεί να εκφραστεί και με πρωτοβουλίες για τη συγκράτηση των τιμών της ενέργειας. Ως εκ τούτου, απαιτείται ενδυνάμωση της κρατικής εποπτείας μέσω της συνεργασίας της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και της ΡΑΕ για τον εποπτικό έλεγχο του Ελληνικού Χρηματιστηρίου Ενέργειας (ΕΧΕ).

Ο μακροπρόθεσμος εθνικός ενεργειακός σχεδιασμός θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα υπάρχοντα και πιθανολογούμενα ενεργειακά αποθέματα σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Αναγκαία κρίνεται η ανάπτυξη των ΑΠΕ με την απαρέγκλιτη τήρηση των προβλεπόμενων διατάξεων τόσο στη χωροθέτηση όσο και στην περιβαλλοντική αδειοδότησή τους, αλλά και η περαιτέρω αξιοποίηση και προτεραιοποίηση των υδροηλεκτρικών στην πορεία της απανθρακοποίησης.

Σε περίοδο κρίσης, με αδυναμία χρήσης άλλων πόρων για την παραγωγή ενέργειας, όπως εν προκειμένω συμβαίνει με το φυσικό αέριο λόγω των γεωπολιτικών εξελίξεων, το άρθρο 106 του Συντάγματος επιτάσσει την προτεραιοποίηση των εγχώριων πηγών ενέργειας.

Απαιτείται ανασχεδιασμός και ενίσχυση των δικτύων μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, δεδομένου ότι αυτό είναι απαραίτητο τόσο για επίτευξη των στόχων της ενεργειακής μετάβασης όσο και της διευκόλυνσης της σύνδεσης των μικρών αυτοπαραγωγών και της κάλυψης, έστω και μερικώς, του κόστους της ενέργειας, που καταναλώνουν σε μία δύσκολη οικονομικά περίοδο.

Αναφορικά με τους λογαριασμούς ρεύματος των παρόχων, η Αρχή επισημαίνει ότι το κυμαινόμενο τιμολόγιο δεν πρέπει να έχει δύο εγγραφές, δηλαδή, μία σταθερή χρέωση και μία κυμαινόμενη «ρήτρα αναπροσαρμογής» επί της σταθερής χρέωσης, αλλά να έχει κατευθείαν μία κυμαινόμενη χρέωση. Με τον τρόπο αυτό οι καταναλωτές θα είναι σε θέση να γνωρίζουν την προσφερόμενη τιμή χρέωσης βάση της χονδρικής τιμής, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί στη χρηματιστηριακή αγορά, και να έχουν την ευχέρεια να συγκρίνουν τα προτεινόμενα τιμολόγια.

Παράλληλα, με τη στήριξη προγραμμάτων διακανονισμού οφειλών, την εύρυθμη λειτουργία προγραμμάτων κοινωνικής υποστήριξης των πλέον ευάλωτων καταναλωτών (όπως το Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο και οι ρυθμίσεις για τους ενταγμένους στο Μητρώο Ευάλωτων Πελατών) και την ενίσχυση του θεσμού των Ενεργειακών Κοινοτήτων, η ενεργειακή κρίση θέτει εκ νέου ζήτημα αποδέσμευσης των λογαριασμών κατανάλωσης ενέργειας από χρεώσεις υπέρ τρίτων. Η ενέργεια ως αγαθό ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο, δεν θα πρέπει να επιβαρύνεται με χρεώσεις αναντίστοιχες του είδους της παροχής, όπως οι Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας, τα δημοτικά τέλη, ΤΑΠ, ΕΡΤ κλπ., ιδίως όταν η αδυναμία εξόφλησης του λογαριασμού του ηλεκτρικού ρεύματος, με τον οποίο συνεισπράττονται οι χρεώσεις αυτές, έχει ως αποτέλεσμα το επαχθές μέτρο της διακοπής ηλεκτροδότησης.

Πληροφορίες: 213 1306600
press@synigoros.gr